

ความเป็นคงของมนุษย์ : การจัดความยากจน และพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน¹

วิภูวรรณ กิตฺตุมิตฺตีย์²

บทคัดย่อ

ในปี 2564 รัฐบาลมีนโยบายในการจัดตั้งศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) ขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรี ที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ และเป็นหน่วยงานขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นกลไกเชิงนโยบายในการดำเนินการ แก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาคนทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิด การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้ ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ จังหวัดชัยภูมิ โดยนายไกรสร กองฉลาด ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ (ในขณะนั้น) จึงได้ประกาศให้การดำเนินงานขจัดความยากจนเป็นวาระสำคัญของจังหวัด เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการสร้างโอกาส สร้างอาชีพ และการมีรายได้ที่มั่นคงของประชาชน สู่อการยกระดับคุณภาพชีวิต โดยใช้กลไกประชารัฐในพื้นที่ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน บูรณาการร่วมกับกลไกของศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) เพื่อพัฒนา จังหวัดชัยภูมิสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นเมืองแห่งความสุขตามเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด สำหรับบทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการจัดความยากจนฯ ของจังหวัดชัยภูมิ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จรวมถึงปัญหา หรือข้อจำกัดในการดำเนินงานขจัดความยากจนฯ ของจังหวัดชัยภูมิ และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน ในระดับนโยบาย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งการนำเสนอ หัวข้อ “การดำเนินงานขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ” ในการเข้ารับการอบรมหลักสูตร ความมั่นคงศึกษา (ระดับต้น) รุ่นที่ 4 ของสถาบันความมั่นคงศึกษา สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

² นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

SUCCESS

ความนำ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้กำหนดให้เรื่องการจัดความยากจนเป็นเป้าหมายที่หนึ่งภายใต้หลักการจัดความยากจน **ทุกรูปแบบในทุกพื้นที่** เป็นการวางเป้าหมายเพื่อลดความยากจนในมิติต่าง ๆ ครอบคลุม คนทุกเพศทุกวัย ประกอบกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยการสร้างหลักประกันทางสังคมและลงทุนทางสังคม แบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือและพัฒนา กลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีความพร้อมและสามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน โดยการดึงเอาพลังของ ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน และมีภาครัฐ ที่นำนวัตกรรม เทคโนโลยี ข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานและการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ **ซึ่งรัฐบาล**

ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวโดยได้บรรจุแนวทางการพัฒนาไว้ในนโยบายรัฐบาล ในส่วนของประเด็นนโยบายเร่งด่วนที่ 1 การแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตของประชาชน นโยบายเร่งด่วนที่ 2 การปรับปรุงระบบสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน นโยบายเร่งด่วนที่ 7 การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก และนโยบายที่ 8 การปฏิรูป กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ³

นอกจากนี้ ยังมีการถ้อยแถลงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการจัดความยากจน ลงไปสู่การปฏิบัติระดับพื้นที่ อย่างเช่นกรณีศึกษา⁴ จังหวัดชัยภูมิได้จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2561 - 2565 ฉบับทบทวนในขณะนั้น โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ “เมืองแห่งความสุข” มีประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ฐานรากตามหลักศาสตร์พระราชาสู่การแข่งขันอย่างยั่งยืนและส่งเสริมการสร้างศักยภาพคน สู่การพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน⁴ ประกอบกับรายงานการประเมินผลผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵ รายงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดต่อหัว (GPP per capita) โดยจังหวัดชัยภูมิ อยู่ที่ 69,375 บาท/คน/ปี ซึ่งมีมูลค่า ผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวอยู่ในอันดับ 69 จากทั้งหมด 77 จังหวัด

³ กรมการปกครอง, “เอกสารประชุมเชิงปฏิบัติการ ศจพ. ประชุมเชิงปฏิบัติการ ศจพ. เพื่อซักซ้อมแนวทางการขับเคลื่อน ศจพ. ในระดับพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ 2565”, 2565.

⁴ สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, “แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2561 – 2565 ฉบับทบทวน ปี 2565”, 2565

⁵ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2563”, 2565.

ผู้เขียนเคยรับราชการตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สังกัดสำนักงาน จังหวัดชัยภูมิ ในห้วงปี 2564 - 2565 โดยได้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ (นายไกรสร กองฉลาด) ในขณะนั้น และได้รับมอบหมายจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นผู้ประสานงาน และร่วมดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจัดความยากจน ซึ่งเป็นวาระสำคัญของจังหวัดชัยภูมิ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ร่วมกับส่วนราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ อำเภอทุกอำเภอในจังหวัดชัยภูมิ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่าย ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้อง

ความยากจนกับกระบวนการแก้ไขปัญห ผ่านมุมมองทางทฤษฎี

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาเชิงซ้อนมีที่มาจากหลายสาเหตุ ซึ่งวัฏจักรความยากจน ประกอบด้วย 1) อวิชชา (ความไม่รู้) ได้แก่ ขาดทักษะชีวิต ขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดโอกาสในการเรียนรู้/ฝึกอบรมหรือไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ/การดำเนินชีวิต 2) ความอึดคักัดขัดสน ได้แก่ ความขาดแคลนในทุนทรัพย์ ที่ดินทำกิน ปัจจัยการผลิต หนี้สินครัวเรือน หนี้สินนายทุน หนี้ธนาคาร และขาดแคลนกำลังใจในการสู้ชีวิต (จิตใจ) 3) ความเจ็บป่วย ได้แก่ การประสบภาวะเจ็บป่วย ปัญหาด้านสุขภาพ โรคประจำตัว พิกุล สูงอายุ ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงาน การประกอบอาชีพ ส่งผลให้ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ในการดำรงชีวิต⁶

ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความยากจนในระดับปัจเจกซึ่งเป็นความยากจนจากวิถีการยังชีพ หรือครอบครองทรัพยากรด้านวัตถุ มนุษย์ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ และหากพิจารณาความหมายความยากจนในทางทฤษฎี พบว่า ความยากจนเป็นผลจากการพัฒนาประเทศโดยยึดทุนนิยมโลกาภิวัตน์เป็นเป้าหมาย เน้นการลงทุนจากต่างชาติทั้งด้านเทคโนโลยี วิชาการและทักษะต่าง ๆ รวมไปถึงการแข่งขันทางธุรกิจ ในขณะที่นโยบายสาธารณะ ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เท่าทันพลวัตของทุนนิยม ส่งผลให้คนในพื้นที่ยากจนขึ้น คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมแย่ลง และในขณะเดียวกันในอีกมุมมองหนึ่ง คือ ความยากจนเชิงโครงสร้าง ก็เป็นอีกสภาวะการอันเป็นผลมาจากนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ระบบราชการ กฎหมาย การศึกษา สื่อ ตลอดจนค่านิยมหรือทัศนคติของคนในสังคมที่รังเกียจคนยากจน อันก่อให้เกิดความขาดแคลนและเข้าไม่ถึงทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ⁷

⁶ ศูนย์ปฏิบัติการยกระดับคุณภาพชีวิตคนจนขั้นพื้นฐาน, “คู่มือการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตคนจนขั้นพื้นฐาน ตามโครงการ Kalasin Happiness Model คนภาพสันติไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”, 2562.

⁷ สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ, “คู่มือแก้ไขปัญหาคอนยากจน”, 2560.

กล่าวโดยสรุป ความยากจนเป็นสภาพที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน กล่าวคือ ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการครองชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย วัดได้ใน 2 ลักษณะ คือ ความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) คือสภาพที่ประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอที่จะมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งอาจแก้ไขได้ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือมีเทคโนโลยีที่ดีขึ้น ก็จะช่วยขจัดความยากจนนั้นได้ และ ความยากจนสัมพัทธ์ (relative poverty) เป็นการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มของประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน ดังนั้น ความยากจนสัมพัทธ์จึงจะมีอยู่ตลอดเวลา แม้ว่ากลุ่มประชาชนที่ยากจนที่สุดมีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการครองชีพได้ก็ตาม⁸

ดังนั้น ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหายากจนจึงต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการ ตั้งแต่การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามการประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นวิธีการที่สามารถสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติเองได้อย่างถูกต้อง โดยแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ เริ่มดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) (Cohen, 1980 นอกจากนี้ ในกระบวนการปฏิบัติงานยังคงใช้หลักการวงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) เป็นกรอบขับเคลื่อน

⁸ จินดารัตน์โพธิ์นอก, “ความยากจน”, เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2566, <http://legacy.orst.go.th/?knowledgees=%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%88%E0%B8%99-%E0%B9%98-%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92>, 8 เมษายน 2552

การปฏิบัติงานตามแนวคิดของเดมมิง⁹ โดยที่ Plan คือ การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือทดสอบเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้น โดยการแปลงยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การจัดทำแผนในระดับพื้นที่ Do คือ การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่หรือทดลองปฏิบัติเป็นการนำร่อง Check คือ การตรวจสอบเพื่อทราบว่าบรรลุผลตามแผน หรือหากมีสิ่งใดที่ทำผิดพลาดหรือได้เรียนรู้อะไรมาบ้าง เช่น การกรอกข้อมูลในระบบติดตามสถานการณ์ลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือ และ Act คือ การปรับปรุงการดำเนินการ และยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากบรรลุผลเป็นที่น่าพอใจ หรือหากผลการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผนให้ทำซ้ำวงจรโดยใช้การเรียนรู้จากการกระทำในวงจรที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว

ความยากจนกับความมั่นคงของชาติ

ความยากจนเกิดจากปัจจัยหลัก 4 ปัจจัย ได้แก่ **ปัจจัยทางสังคม** เช่น การมีครอบครัวขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ขาดการศึกษา ขาดทักษะในการประกอบอาชีพ การมีทรัพย์สินและที่ดินทำกินน้อย สมาชิกในครอบครัวมีปัญหาสุขภาพหรือพิการ การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ การที่สังคมมีทัศนคติด้านลบต่อคนจน ทำให้คนจนถูกละเลยและถูกกีดกันจากสังคม ขาดอำนาจต่อรองและโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการเงิน ตลอดจนการมีนิสัยหรือทัศนคติที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเอง เช่น นิสัยเกียจคร้าน ฟุ่มเฟือย รักความสบาย เป็นต้น **ปัจจัยทางเศรษฐกิจ** เช่น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลของภาครัฐที่เน้นพัฒนาภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรมทั้งที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคเกษตรกรรม นโยบายการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบททั้งที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในชนบท

⁹ Demingin Mycoted, “Engaging children’s mind: The project approach”, 2004.

นโยบายเน้นการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าการผลิตเพื่อการยังชีพ รวมทั้งการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดปัญหาความยากจนในเขตชนบทและภาคเกษตรกรรม **ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการ** เช่น คนจนยังขาดโอกาสในการครอบครองทรัพยากรและอำนาจต่อรอง ภาครัฐไม่สามารถจัดสรรงบประมาณในการแก้ปัญหาได้อย่างทั่วถึง การที่ภาครัฐมุ่งแก้ปัญหาความยากจนโดยการให้การสงเคราะห์และสวัสดิการแก่คนจนมากกว่ามุ่งแก้ปัญหาพื้นฐานทางโครงสร้างที่ทำให้เกิดความยากจน ตลอดจนนโยบายของภาครัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุนรายใหญ่และผู้มีอิทธิพล ทำให้ทรัพยากรในการผลิตกระจุกตัว และ**ปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้** เช่น ความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ ความทรุดโทรมของแหล่งทรัพยากร และความผันผวนของเศรษฐกิจโลก¹⁰

ในขณะเดียวกัน ความยากจนก็เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ**ความมั่นคงด้านการเมือง** เนื่องจากครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้ความเข้าใจหรือการตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ทำให้ความคิดความอ่านเกี่ยวกับการเมืองการปกครองมีน้อย ซึ่งจะส่งผลให้การได้มาซึ่งอำนาจรัฐและการใช้อำนาจรัฐในทางที่ไม่สุจริต อีกทั้งความยากจนยังส่งผลกระทบต่อ**ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ** โดยเป็นปัจจัยหนึ่งที่ไปลดระดับความเจริญก้าวหน้าของประเทศ รวมทั้งส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปอย่างเชื่องช้า ครัวเรือนยากจนมักประสบปัญหาปากท้องและด้านความเป็นอยู่ ส่งผลให้ความสามารถในการซื้อสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอยู่ในระดับต่ำ ความอยู่ดีกินดีและระดับความสุจริตก็จะลดลงตามไปด้วย ในมิตินี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากรัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจมาใช้จ่ายในการดูแลให้ความช่วยเหลือคนจนเหล่านั้นซึ่งเป็นภาระของสังคมและรัฐบาล อันเนื่องมาจากการไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และยังทำให้เกิดการเสียโอกาสในการนำงบประมาณไปพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ ความยากจนยังเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา**ความมั่นคงด้านสังคม** เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด การใช้แรงงานเด็ก การด้อยโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอบรม ฯลฯ

.....

ดังนั้น การแก้ปัญหาความยากจนจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพและโอกาสให้แก่คนจน โดยมุ่งเน้นการสร้างศักยภาพในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้มากขึ้น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การยอมรับของคนในชุมชนระหว่างกันที่จะร่วมด้วยช่วยกันยกระดับคุณภาพชีวิตของพี่น้องในชุมชนให้ดีขึ้น

¹⁰ ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, “ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทย”, 2552.

กลไกของรัฐบาลในการขจัดความยากจน

ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมเป็นประเด็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสนใจ รัฐบาลจึงได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 347/2563 เรื่อง จัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2563 โดยให้จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เรียกโดยย่อว่า “ศจพ.” และแต่งตั้งคณะกรรมการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (คจพ.) เพื่อเป็นกลไกเชิงนโยบาย โดยการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำและความยากจนของประชาชนในทุกมิติ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกช่วงวัยดังกล่าว มีการชี้เป้าคนจนผ่านระบบ TMAP (Thai People Map and Analytics Platform) ซึ่งเป็นระบบ Big Data ของภาครัฐ ที่สามารถระบุได้ว่ากลุ่มเป้าหมายนั้นอยู่ที่ใด มีปัญหาในมิติใดบ้าง เช่น การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ รายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐ ซึ่งฐานข้อมูลในระบบนี้ จะเป็นประโยชน์กับผู้กำหนดนโยบายและหน่วยปฏิบัตินำไปกำหนดนโยบายและรูปแบบการแก้ปัญหาได้ตรงจุด ทั้งนี้ ได้มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) และศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอ (ศจพ.อ.) เป็นกลไกการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่

ในระดับนโยบาย ศพพ. ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้ประชากรในประเทศสามารถอยู่รอด (Survival) พอเพียง (Sufficiency) และยั่งยืน (Sustainability) ผ่านการขับเคลื่อน 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) เติมเต็มข้อมูลในระบบ TPMAP ให้ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาในทุกมิติ และทุกพื้นที่ในประเทศ โดย ศพพ. ในทุกระดับและทีมปฏิบัติการเพิ่มเติมข้อมูลในระบบแฟ้มบ้านคนไทย (Logbook) ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ค้นพบในพื้นที่เพื่อบรรเทาภาวะรั่วไหล (Inclusion error) และเพิ่มเติมข้อมูลครัวเรือนตกหล่น (Exclusion error) 2) ร่วมแก้ไขปัญหาในระดับบุคคล/ครัวเรือน และเยี่ยมบ้าน (Knock Knock) กลุ่มเป้าหมายในระบบ TPMAP ซึ่งตกเกณฑ์มิติความยากจนจากดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ MPI ประกอบด้วย มิติด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ กลุ่มเป้าหมายที่ตกหล่นจากระบบ (Exclusion error) และกลุ่มครัวเรือนเปราะบาง 3) ร่วมแก้ไขปัญหาด้านบริบทของพื้นที่โดยใช้ “เมนูแก้จน” และ 4) การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล¹¹

การถ่ายทอดนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติงานในพื้นที่

เพื่อให้การขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของจังหวัดชัยภูมิ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ จึงได้มีการแต่งตั้งศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดชัยภูมิ (ศพพ.จ.ชย.) เพื่อเป็นกลไกอำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ และกำหนดแนวทางการ Re X-ray ครัวเรือนเป้าหมาย เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูลระบบ TPMAP ซึ่งจังหวัดชัยภูมิได้ให้ความสำคัญกับกลไก “คุ้มบ้าน” และการจัดทำเวที “ประชาคม” และ/หรือ “ประชาคมหมู่บ้าน” ภายใต้สมมติฐานที่ว่า “ไม่มีใครรู้ว่า ใครรวย ใครจนจริง เท่ากับคนในหมู่บ้านด้วยกันเอง” โดยมีแนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1

การค้นหาครัวเรือนยากจนเป้าหมาย

1.1 จัดตั้งศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศพพ.จ.) และศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอ (ศพพ.อ.) หัวใจของการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่มีนายอำเภอในฐานะประธาน ศพพ.อ. นำรายชื่อบุคคล

¹⁰ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการจัดความยากจนฯ, “คู่มือการดำเนินงานการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, 2565.

จากข้อมูลครัวเรือนยากจน TPMAP และครัวเรือนเปราะบาง ให้ทีมปฏิบัติการ จัดความยากจนในระดับพื้นที่ ซึ่งมีพัฒนาการประจำตำบลในฐานะเลขานุการ ทีมปฏิบัติการฯ จัดทำทะเบียนข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน แล้วจัดส่งข้อมูลครัวเรือนยากจน TPMAP และครัวเรือนเปราะบางดังกล่าว ให้กับผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน มอบให้กับคณะกรรมการคุ้ม เพื่อ Re X-ray ครัวเรือนเป้าหมายว่าประสบปัญหาในด้านใด ยากจนจริงหรือไม่ และมีความต้องการ ให้ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในด้านใด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คณะกรรมการคุ้ม หรือคนในชุมชนเสนอครัวเรือนยากจนตกหล่นหรือตกสำรวจนอกเหนือ ระบบ TPMAP โดยให้สามารถนำเข้าสู่ข้อมูลเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ตกหล่นจากระบบ (Exclusion error) ได้เช่นกัน

1.2 กระบวนการ Re X-ray ครัวเรือนเป้าหมาย

1) กรรมการคุ้ม ดำเนินการ Re X-ray ครัวเรือน ยากจนด้วย “เวทีประชาคุ้ม” โดยใช้ข้อมูลจากบัญชีรายชื่อครัวเรือนยากจน ในระบบ TPMAP และครัวเรือนเปราะบาง พร้อมทั้งเสนอครัวเรือนยากจน ที่ตกสำรวจ ขึ้นมาใหม่ (ประสบปัญหาความยากจนจริง แต่ไม่ได้รับการสำรวจ ข้อมูล หรือที่เรียกว่า Exclusion error)

2) กรรมการคุ้ม จัดส่งข้อมูลครัวเรือนยากจนหรือ ครัวเรือนเปราะบางที่ผ่านการตรวจสอบให้กับกรรมการหมู่บ้านจัด “เวที ประชาคมหมู่บ้าน” เพื่อรับรองข้อมูลครัวเรือนยากจนหรือครัวเรือนเปราะบาง เป้าหมาย”

3) กรรมการหมู่บ้าน ส่งข้อมูลครัวเรือนยากจน หรือครัวเรือนเปราะบางเป้าหมายที่ผ่านการรับรองในระดับหมู่บ้านแล้วให้ ทีมปฏิบัติการตำบลกลั่นกรองต่อไป

1.3 การกลั่นกรองและวิเคราะห์ครัวเรือนเป้าหมาย

1) ทีมปฏิบัติการตำบล วิเคราะห์และจำแนกสถานะ ครัวเรือนยากจนเป้าหมาย ออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ครัวเรือนยากจน ที่พัฒนาได้ หมายถึง สมาชิกในครัวเรือนมีศักยภาพ ประกอบอาชีพ และสามารถ พัฒนาครัวเรือนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ (2) ครัวเรือนยากจนที่ต้องสงเคราะห์ หมายถึง สมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้สูงอายุ และหรือคนพิการ คนในครัวเรือน ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ต้องได้รับการสงเคราะห์เพียงอย่างเดียว

2) ทีมปฏิบัติการตำบล ร่วมกับศูนย์อำนวยการปฏิบัติการจัดการความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอ (ศพพ.อ.) กลั่นกรองและวิเคราะห์สภาพปัญหาความยากจน เพื่อประกอบการพิจารณาแก้ไขปัญหาลักษณะและจัดกลุ่มแยกตามประเด็นความต้องการพร้อมแนวทางความช่วยเหลือ โดยแบ่งตาม**ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI 5 มิติ)** ดังนี้

(1) **ด้านสุขภาพ** เช่น เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์, ครีวเรือนกินอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ปลอดภัย ไม่ได้มาตรฐาน, การใช้ยาบรรเทาอาการเจ็บป่วยไม่เหมาะสม และคนอายุ 6 ปีขึ้นไปไม่ออกกำลังกาย

(2) **ด้านความเป็นอยู่** เช่น กรณีครัวเรือนมีสภาพบ้านไม่คงทน, กรณีไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน, กรณีครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มไม่เพียงพอ, กรณีครัวเรือนมีน้ำใช้ไม่เพียงพอ และกรณีการจัดบ้านเรือนไม่ถูกสุขลักษณะ

(3) **ด้านการศึกษา** เช่น กรณีเด็กอายุ 3 - 5 ปี ไม่ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน, กรณีที่เด็กจบการศึกษาคะทั่งแล้วไม่ได้เรียนต่อหรือลาออกกลางคันและกรณีคนในครัวเรือนไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้

(4) **ด้านรายได้** เช่น คนอายุ 15 - 59 ปี ไม่มีอาชีพและรายได้, คนอายุ 60 ปีขึ้นไป ไม่มีอาชีพหรือรายได้ หรือรายได้เฉลี่ยของคนในครัวเรือนต่ำกว่า 38,000 บาทต่อคนต่อปี

(5) **ด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐ** เช่น กรณีผู้พิการ ผู้สูงอายุ ยังไม่ได้รับเบี้ยยังชีพกรณี ยังไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีผู้พิการ ผู้สูงอายุ ไม่มีที่อยู่อาศัย

ทั้งนี้ จังหวัดชัยภูมิได้กำหนดมิติความยากจนเพิ่มอีก 2 มิติ เพื่อให้ครอบคลุมปัญหาและความต้องการอย่างรอบด้าน คือ

(1) **ด้านหนี้สิน** เช่น ประสบปัญหาหนี้สินในระบบ/นอกระบบ และไม่มีความสามารถ ในการชำระหนี้สิน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้ เป็นต้น

(2) **ด้านการอำนวยความสะดวก** เป็นการพิจารณาช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่มีสมาชิกในครัวเรือนถูกดำเนินคดี การไม่ได้รับความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำของการได้รับสิทธิตามกฎหมาย การถูกเอารัดเอาเปรียบที่เกิดจากช่องว่างทางกฎหมาย

สำหรับจังหวัดชัยภูมิมีครัวเรือนยากจนเป้าหมายตั้งต้นจากระบบ TPMP จำนวน 17,349 ครัวเรือน ดำเนินการ Re X-ray แล้ว พบว่ามีครัวเรือนเป้าหมายที่ตกหล่นจากระบบ (Exclusion error) จำนวน 1,158 ครัวเรือน และตาย/ย้ายออกนอกจังหวัด จำนวน 40 ครัวเรือน สรุปครัวเรือนยากจนเป้าหมายที่ต้องดำเนินการทั้งสิ้น 18,467 ครัวเรือน

2

กระบวนการจัดการความยากจนของจังหวัดชัยภูมิ

ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิได้มอบนโยบายและแนวทางสำหรับปฏิบัติการจัดการความยากจนด้วยการเริ่มต้นจาก “ฉายหนึ่งตัวอย่าง” โดยมอบหมายให้นายอำเภอคัดเลือกครัวเรือนยากจนเป้าหมายที่ “หัวใจ ใจสู้” อำเภอละ 1 ครัวเรือนขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา หรือ Case Study เพื่อทดลองดำเนินการแก้ไขปัญหาและมีการประเมินผลเพื่อให้เห็นปัจจัยความสำเร็จรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่พบ ลักษณะดังกล่าวเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้จากกรณีศึกษาร่วมกันก่อน จากนั้นจึงขยายผลหรือถ่ายทอดการให้ความช่วยเหลือจากอำเภอไปถึงระดับหมู่บ้าน (อำเภอละ 1 ครัวเรือน ไปสู่ตำบลละ 1 ครัวเรือน และลงไปสู่หมู่บ้านละ 1 ครัวเรือน และดำเนินการจนครบทุกครัวเรือนเป้าหมาย)

ความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินงานขจัดความยากจน

จังหวัดชัยภูมิ มีหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ร่วมบูรณาการความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเป้าหมาย จำนวน 210 หน่วย/แห่ง ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ 56 หน่วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 143 แห่ง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 4 หน่วย สถาบันการศึกษา 5 แห่ง และภาคประชาสังคม 2 หน่วย นอกจากนี้ จังหวัดยังได้แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 9 คณะ โดยมีการกิจที่สอดคล้องตามดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) และภารกิจอื่น ๆ ที่สำคัญอันจะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานขจัดความยากจนของจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

1

คณะทำงานด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดชัยภูมิ โดยมีหัวหน้าสำนักงานจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รัฐวิสาหกิจ จำนวน 18 หน่วย เป็นคณะทำงาน

2

คณะทำงานด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีศึกษาธิการจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 หน่วย เป็นคณะทำงาน

3

คณะกรรมการด้านที่อยู่อาศัย โดยมีท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รัฐวิสาหกิจ และภาคประชาสังคม จำนวน 18 หน่วย เป็นคณะทำงาน

4

คณะกรรมการด้านการส่งเสริมรายได้และการประกอบอาชีพ โดยมีปลัดจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวน 36 หน่วย เป็นคณะทำงาน

5

คณะกรรมการด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 หน่วย เป็นคณะทำงาน

6

คณะกรรมการด้านสวัสดิการภาครัฐขั้นพื้นฐาน โดยมีพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 11 หน่วย เป็นคณะทำงาน

7

คณะกรรมการด้านหนี้สิน โดยมีปลัดจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จำนวน 20 หน่วย เป็นคณะทำงาน

8

คณะกรรมการด้านการอำนวยความสะดวก โดยมีผู้ตรวจราชการจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงานและมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 9 หน่วย เป็นคณะทำงาน

9

คณะกรรมการด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล โดยมีสถิติจังหวัดชัยภูมิ เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 หน่วย เป็นคณะทำงาน

ผลการให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจนเป้าหมาย

มิติด้านสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ/อำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ อสม. ได้ให้ความช่วยเหลือแล้ว จำนวน 4,501 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 กิจกรร ความช่วยเหลือ คือ ประเมินภาวะโภชนาการ การคัดกรองโรคโลหิตจาง คัดกรองพัฒนาการ ฉีดวัคซีนตามเกณฑ์อายุ ประเมินสุขภาพช่องปาก ให้คำแนะนำการบริโภคอาหารถูกสุขลักษณะ ส่งเสริมปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ แนะนำการเลือกซื้ออาหารที่ถูกสุขลักษณะ ให้ความรู้ถึงโทษและอันตรายในการใช้ยาที่มีสารสเตียรอยด์ ให้คำปรึกษา เพื่อให้สมาชิกในครัวเรือนสามารถเข้าถึงการรักษา ที่ถูกต้องเหมาะสม ให้คำแนะนำการออกกำลังกาย การใช้โปรแกรมเคลื่อนไหวร่างกาย/ออกแรง นักกายภาพบำบัด ประเมินความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและพื้นฟู ในขณะที่ ทีม อสม. และ Caregiver ดูแลกายภาพบำบัด

มิตด้านความเป็นอยู่ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ/อำเภอ ร่วมกับส่วนราชการ 16 หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ 2 หน่วย และศูนย์ช่วยเหลือประชาชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยแล้ว จำนวน 5,688 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 และให้ความช่วยเหลือต่อเนื่อง คือ (1) สร้างบ้าน หลังใหม่ เสร็จแล้ว 113 หลัง (2) ซ่อมแซม/ปรับปรุงที่อยู่อาศัย เสร็จแล้ว 1,044 หลัง (3) การจัดบ้านเรือนให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย เสร็จแล้วจำนวน 4,375 ครัวเรือน (4) จัดหาน้ำดื่มและน้ำใช้ให้เพียงพอตลอดปี จำนวน 156 ครัวเรือน มูลค่าความช่วยเหลือ จำนวน 25,135,000 บาท

มิตด้านการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชัยภูมิ และอำเภอ ร่วมกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา และกองทุนต่าง ๆ ได้ให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเป้าหมายแล้ว จำนวน 3,522 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100 มีกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือ คือ (1) การมอบทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ (2) การอบรมให้ความรู้ การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน (3) การศึกษานอกระบบ (4) แผนแนวการศึกษาต่อ (5) ส่งเสริมการอ่านหนังสือ คิดเป็นมูลค่าความช่วยเหลือ จำนวน 252,000 บาท

มิตด้านรายได้ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอร่วมกับส่วนราชการ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และภาคีเครือข่าย ได้ให้ความช่วยเหลือ ครัวเรือนยากจนเป้าหมายแล้ว จำนวน 8,232 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 และยังคง ให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องในด้าน (1) ด้านการเกษตร (การปลูกผัก ปลูกผลไม้ เพาะเห็ด ทำปุ๋ยชีวภาพ) (2) ด้านการฝึกอาชีพ (แปรรูปอาหาร ไม้กวาดทางมะพร้าว ดอกไม้จันทน์ ช่างซ่อมเครื่องยนต์เล็ก ช่างเสริมสวย ทอผ้า เสือกก พรหมเช็ดเท้า สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน) (3) ด้านประมง (เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ) (4) ด้านช่าง (สนับสนุนอุปกรณ์ ด้านช่าง ด้านบริการ เช่น ตัดผมเสริมสวย) (5) ด้านปศุสัตว์ (เลี้ยงวัว/กระบือ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่พื้นบ้าน/พันธุ์ไข่ เลี้ยงแพะ เลี้ยงเป็ดพันธุ์ไข่) (6) ด้านค้าขาย (มอบวัสดุ อุปกรณ์ ทำขนม/อาหาร รถเข็น/รถพ่วง ร้านกาแฟ) รวมมูลค่าความช่วยเหลือ จำนวน 9,537,000 บาท

มิตด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐ อำเภอทุกอำเภอร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดชัยภูมิ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานคลัง จังหวัดชัยภูมิ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ได้ให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน เป้าหมายเบื้องต้นไปแล้ว จำนวน 63 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 และให้ความช่วยเหลือ ต่อเนื่องเพื่อให้ได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐาน คือ ได้รับเบี้ยยังชีพผู้พิการ และเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ และสวัสดิการชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน คือ คนในหมู่บ้าน/ชุมชน ให้การดูแล ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน

มิตัด้านหนี้สิน ที่ทำการปกครองจังหวัดชัยภูมิและอำเภอ สำนักงานคลังจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัด/อำเภอ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด/อำเภอ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด/กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้ให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน เป้าหมายแล้ว จำนวน 213 ครัวเรือน มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ (1) ชำระหนี้ครบจำนวนแล้ว 19 ครัวเรือน (2) ลูกหนี้กับเจ้าหนี้ให้สามารถเจรจากลงกันได้ 186 ครัวเรือน (3) เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย 8 ครัวเรือน คิดเป็นมูลค่าหนี้ที่ให้ความช่วยเหลือ จำนวน 9,906,343 บาท

มิตัด้านการอำนวยความสะดวกเป็นธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชัยภูมิ ร่วมกับที่ทำการปกครองอำเภอ ได้ให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเป้าหมายแล้ว จำนวน 39 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 ยกตัวอย่าง การดำเนินงาน เช่น การไกล่เกลี่ยเจรจากหนี้และคืนโฉนดให้กับครัวเรือน การจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี คิดเป็นมูลค่าที่ให้ความช่วยเหลือ จำนวน 355,699 บาท

บทสรุปการดำเนินงานขจัดความยากจน

จะเห็นได้ว่า ความสำเร็จของการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้แก่ครัวเรือนยากจนเป้าหมายได้ถึง ร้อยละ 100 เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ตั้งแต่กระบวนการแรก คือ การค้นหาครัวเรือนยากจนเป้าหมายที่จะต้องผ่านการยอมรับจากคนในชุมชนก่อนว่าเป็นครัวเรือนที่ประสบปัญหาในระดับวิกฤตและมีความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการขจัดความยากจนของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยกันก่อนในโอกาสแรก ซึ่งจังหวัดชัยภูมิเรียกว่า “ระบบสวัสดิการชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน” แต่ถ้าหากปัญหาใดเกินศักยภาพของชุมชน ศจพ.จ. และ ศจพ.อ. จะเข้าไปมีส่วนช่วยดำเนินการเพื่อเติมเต็มให้การแก้ไขปัญหามีความสมบูรณ์แบบมากขึ้น ภายใต้แนวคิดการทำงานที่ว่า “เล็งเป้าหมายเดียวกันเพราะกระสุนมีอยู่อย่างจำกัด” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของวงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) นอกจากนี้ ผู้เขียนได้สังเกตเชิงประจักษ์รวมทั้งวิเคราะห์กระบวนการทำงานจากการร่วมดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่าปัจจัยความสำเร็จที่สนับสนุนให้การขจัดความยากจนของจังหวัดชัยภูมิประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย

1

ผู้บริหารระดับจังหวัดให้ความสำคัญและขับเคลื่อนนโยบายการจัดความยากจนและพัฒนาคน ทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยประกาศให้เป็นวาระสำคัญของจังหวัด

2

มีการสร้างแนวคิด (Mindset) ให้แก่ครัวเรือนยากจนเป้าหมาย คือ ต้องรู้จักพึ่งพาตนเอง พร้อมพัฒนาตนเอง และมีจิตสาธารณะช่วยเหลือชุมชนเป็นการตอบแทน

3

กระบวนการ Coaching การปฏิบัติงานของ ศจพ.อ. ทีมปฏิบัติการฯ ทีมพี่เลี้ยง โดยผู้ว่าราชการจังหวัด ผ่านรองผู้ว่าราชการจังหวัด คณะทำงานติดตาม ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยม และให้คำแนะนำครัวเรือนยากจนเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาเป็น Case Study ของอำเภอหรือตำบล ในขณะเดียวกัน ก็มีการสร้างค่านิยมร่วม (Core Value) แก่ผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ (1) มีความสุขกับการทำงาน (2) ทำงานด้วยความเอาใจใส่ จริงจัง โดยยึดปัญหาและความต้องการของครัวเรือนเป้าหมาย และ (3) การช่วยพี่น้องประชาชนถือว่าเป็นการทำบุญร่วมกัน

4

การถ่ายระดับการให้ความช่วยเหลือ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้จากกรณีศึกษา ร่วมกันก่อน เพื่อสร้างตัวอย่าง/ต้นแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเริ่มจาก “1 อำเภอ 1 ครัวเรือน” “1 ตำบล 1 ครัวเรือน” และ “1 หมู่บ้าน 1 ครัวเรือน” และขยายผลสู่ครัวเรือนเป้าหมายอื่น ๆ จนครบ 18,468 ครัวเรือน เพื่อให้เห็นปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบเชิงบวก ภายใต้แนวคิด “ทำไป แก้ปัญหาไป”

5

กระชับ Timeline การทำงาน โดยการสำรวจตรวจสอบข้อมูล จัดทำแผนครัวเรือน และให้ความช่วยเหลือไปพร้อม ๆ กันเนื่องจาก “ความทุกข์ของชาวบ้านไม่รอช้า” โดยการช่วยเหลือทำในรูปแบบ A la carte หรือ ของใครของมัน (Individual Development Plan) และมีลักษณะพุ่งเป้าตามความต้องการและศักยภาพเฉพาะราย โดยพิจารณาความพร้อมทางร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมประกอบกัน และรูปแบบการช่วยเหลือมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยของครัวเรือนรอบข้าง เช่น การก่อสร้างบ้าน หรือปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ต้องไม่แตกต่างหรือโดดเด่นกว่าบ้านที่อยู่รอบข้างจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการดำเนินงานในการจัดความยากจน ยังขาดระบบการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพในการจำแนกประเภทครัวเรือน เนื่องจากพบว่าหลายครัวเรือนที่ได้รับการช่วยเหลือแล้วไม่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น กับทั้งยังขาดความต่อเนื่องของการติดตามผลของครัวเรือนยากจนที่ได้รับการช่วยเหลือว่ามีพัฒนาการเป็นไปในทิศทางใดบ้าง

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนานวัตกรรมของรัฐ (Public Innovation) โดยใช้รูปแบบความร่วมมือ 7 ภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน 3) ภาคประชาชน 4) ภาคประชาสังคม 5) ภาคการศึกษา 6) ภาคศาสนา และ 7) ภาคสื่อสารมวลชน เช่น การดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของประชาชนในพื้นที่ โดยใช้กลไกความร่วมมือของ 7 ภาคีเครือข่าย ขับเคลื่อนตามบทบาทของแต่ละภาคส่วน นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะให้นำแนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคความยากจนของสาธารณรัฐประชาชนจีน มาเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังขึ้นและนำระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมต่อการนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมสามารถแก้ปัญหาคความยากจนของประชาชนได้อย่างแท้จริงและหลุดพ้นจากความยากจนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Demingin Mycoted. (2004). Engaging children's mind: The project approach. New Jersey: Ablex. Pp.
- J. and Uphoof, N.T. Cohen. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarify Through Specificity. World Development.
- กรมการปกครอง. (2565). เอกสารประชุมเชิงปฏิบัติการ ศจพ. ประชุมเชิงปฏิบัติการ ศจพ. เพื่อซักซ้อมแนวทางการขับเคลื่อน ศจพ. ในระดับพื้นที่ ประจำปีงบประมาณ 2565. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนฯ. (2565). คู่มือการดำเนินงานการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (8 เมษายน 2552). ความยากจน. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2566 จากสำนักงานราชบัณฑิตยสภา: <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%88%E0%B8%99-%E0%B9%98-%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92>
- ศุภเจตน์ จันทร์สาสน. (2552). ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทย. วารสารประชากรศาสตร์ ปีที่ 25, 71.
- ศูนย์ปฏิบัติการยกระดับคุณภาพชีวิตคนจนขั้นพื้นฐาน. (2562). คู่มือการดำเนินงานการยกระดับคุณภาพชีวิตคนจนขั้นพื้นฐาน ตามโครงการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง. จังหวัดกาฬสินธุ์.
- สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. (2560). คู่มือแก้ไขปัญหาคความยากจน. ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.
- สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2561 – 2565 ฉบับทบทวน ปี 2565. จังหวัดชัยภูมิ: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ.
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ: กองบัญชีประชาชาติ.